

JOSEPH ROTH

Jób

– részlet –

Élt egyszer egy ember Zuchnovban, Mendel Singer volt a neve. Jámbor, istenfélő és teljesen köznapi ember volt, a legszokványosabb zsidó. Az egyszerű tanítói mesterséget űzte. Mindössze egyetlen tágas konyhában álló házában a Biblia tanait véste a gyerekek fejébe. Derekas bugalommal és minden látványos eredményt nélkülöző sikerrel tanított. Száz-
ezrek éltek és tanítottak már őelőtte ugyanígy, ahogyan ő.

Mint egész lény, fakó arca is éppoly jelentéktelen volt. Teljesen megbújt a szokványos, fekete körszakállban. Száját elfedte a bajusz. Nagy, fekete, lomhán pillantó szemeit meg a súlyos szemhéjak takarták el félig. Fején fekete sapka ült, selyemripszból, amiből hébe-hóba azokat az ómódi, olcsó kravátlikat is gyártják. Testét az e vidéken szokványos félhosszú zsidó kaftánba bujtatta, melynek lebernyegei csak úgy röpködtek mögötte, ha Mendel Singer az utcán végigsietett és ütemes szárnycsapásokként, keményen vágódtak bőrcsizmája hosszú száraihoz.

Minden jel arra vallott, hogy Singer az időhiány és a sürgős célok szorításában él. Szentigaz, mindig nehéz volt az élete, olykor valóságos siralom. Egy asszonyt meg három gyermeket kellett ruháznia, etetnie. (A negyedik gyermeket éppen mostanában várta a felesége.) Ágyékát az Isten megáldotta termékenységgel, a szívét békességgel, a két kezét pedig szegénységgel. E kezeknek ugyan nem kellett aranyat méricskéljniük, sem bankjegyeket nyálazniuk. Azért folydogált az élete szakadatlan, ahogy szűkös partjai közt a hitvány erecske csordogál. Reggelente Mendel köszönetet mondott Istennek az éjszakai álomért, az ébredésért és a felvirradó új napért. Midőn a nap leszállt, ismét imádkozott. Amikor felsziporkáztak az első csillagok, harmadszor is. S mielőtt aludni tért, fáradt, ám buzgó ajakkal még egy imádságot elsuttogott. Álma álomtalan volt. Lelkiismerete tiszta. A lelke szeplőtelen. Megbánnivalója nem akadt és semmi, amit megkívánt volna. Szerette aszszonyát és gyönyörűségét lelte az ő húsában. Az ételt jó étvágygal, sietősen költötte el. Jonast meg Semarjaht, két fiacskáját elnaspángolta, ha engedetlenkedtek. Hanem a legkisebbet, Mirjamot, a kislányát szeretve becézte. Fekete haja, mint az övé és az ő fekete, lomhán pillantó, szelíd szemével nézett rá a kislány. Végtagjai karcsúak, a csuklója törékeny. Akár a fiatal gazella.

Tizenkét hatéves növendéket oktatott Mendel Singer a Bibliára. Olvastak és kívülről is bemagoltak egy-egy részletet. Minden pénteken minden növendék hozott neki húsz kopejkát. Ez volt Mendel Singer egyedüli keresete. Még csak harminc éves volt. Ám esélyei, hogy ennél többet kereshessen, vajmi csekélyek voltak, talán egyáltalában nem is voltak. Ahogy nőttek a tanítványok, a keze alól is kinőttek, elkerültek tőle, nála bölcsebb tanítókhoz. És minden évben drágult az élet. A termés meg egyre nyomorúságosabb. A sárgarépa apró és csenevész, a tojás csak üres héj, a krumpli fagyos, a leves híg lé, a potykán se hús, se zsír, a csuka kurtább, a kacsza sovány, a liba szívós húsú, a csirkéről jobb nem is beszélni.

Ekként hangzottak Deborah sirámai. Asszony volt Deborah, Mendel Singer felesége, hát néha megszállta őt az ördög. A módosabbak javaira sandított ilyenkor, elirigyelte a kereskedőktől nyereségüket. Leszólta Mendel Singert, kicsinyelte az urát. Szidta őt a gyerekekért, a terhességéért, az emelkedő árakért, az alacsony tandíjért, de még a komisz időjárásért is. Péntekenként felsúrolta a padlót, míg sárga nem lett, akár a sáfrány. Széles vállai ütemesen csuklottak előre-hátra, erős keze minden egyes padlódeszkát keresztben-

hosszában végigdörgölt, körmei behatoltak a deszkák közti résekbe, lyukakba és kikotor-
ták onnan a beléjük szorult fekete piszkot, amit azután végérvényesen eltüntettek a vö-
dörből rájuk zúdított áradatok. Mint mozogni tudó, terjedelmes, zömök hegység, úgy
csúszkált a kékre meszelt, üres szobában. A bútorok: a barna faágy, a szalmazsákok, a
simára gyalult asztal, két hosszú, keskeny pad, két-két függőleges deszkára szegezett két
vízszintes deszkalap, odakint az ajtó előtt szellőztek. Amikor az ablakra az alkony első,
fakó lehelete ráesett, Deborah meggyújtotta az alpakka gyertyatartóban álló gyertyákat,
az arca elé kapott két kezét összetette és imádkozott. Hazatért az ura, selymes feketében,
mint megolvadt napfény. tündökölt felé a padló, Mendel arca a szokásosnál is fehérebben
csillogott, szakálla is feketébben feketéllett, mint a hétköznapokon. Asztalhoz ült, eléne-
kelt egy kurta kis dalt, azután szülők és gyermekek a forró levest szürcsölték, a tányérja-
ikba mosolyogva, hallgatagon. A szobában melegség terjengett. Áradt a lábasokból, a
tálakból, áradt a testekből. Az alpakka gyertyatartóban álló olcsó gyertyák ki sem bírták,
hajladozni kezdtek. Viasz csöppent a téglavörös alapon kék kockás terítőre és szempillan-
tás alatt megalvadt. Kitérték az ablakot, a gyertyák erre megemberelték magukat és béké-
sen csontig égtek. A gyerekek elheverték a kályha közelében álló szalmazsákokon, a szü-
lők elüldögéltek még, és gondterhelt ünnepélyességgel bámultak a csipkézett hegyű utolsó
kék lángocskába, ahogy a gyertyatartó üregeiből kilövelltek, majd fel-felhullámzón visz-
szabuktak – tűzsugarak apró szökőkútjai. Izzottak, olvadoztak a gyertyabelekből vékony,
kék füstszálak kígyóztak a mennyezet felé. Az asszony felsóhajtott.

– Ne sóhajtozz! – rótta meg őt Mendel Singer.

Hallgattak.

– Menjünk aludni, Deborah! – parancsolta aztán. És elmormolták az éji imádságot.

És így köszöntött be a sábbát minden héten, hallgatással, gyertyákkal, énekléssel.
Huszonnégy óra múltán azután ismét alászállott az éjszaka, melyet a hétköznapok szürke
sora, a gondok meg vesződségek e körforgása, ezúttal is újra meghozott. A nyári rekkenet
egy forró napján, a délután negyedik órájában betegedett le Deborah. Első sikolyai fel-
hasogatták a tizenkét ott tanuló növendék egyhangú kántálását. Mind hazament. Hét
nap szünidőt kaptak. S megszületett Mendel negyedik gyermeke, egy fiú. Nyolc nap
múlva körülméletelték és Menuchimnak nevezték.

Bölcsője nem volt. Menuchim a szoba közepén, egy fűzfavessző kosárban lebegett,
amelyet négy szál zsinórral s egy kampóval erősítettek a mennyezetre, mintha csillár
lenne. Könnyű ujjal, mely korántsem volt híján szeretetnek, Mendel Singer időnként
megbökte a függőkosarat, mely ilyenkor tüstént ringani, hintázni kezdett. Ez néha
megnyugtatta a csecsemőt. Máskor azonban mit sem használt a nyöszörgése, a sivalkodása
ellen, ha éppen úgy tartotta kedve. A Biblia szent ígében a gyermek rikoitozása áthatolt.
Deborah felállt egy sámlira és kiszedte kosarából a kisdedet. Nyitott blúzából fehéren,
duzzadtan, lenyűgözően buggyant ki a melle, ellenállhatatlanul magára vonva a tanít-
ványok tekintetét. Mintha a jelenlévő gyerekek mind-mind Deborah mellét szopnák.
A három nagy gyerek, a sajátjai, körülállták őt, féltékenyen és sóváran. Nagy csend
támadt. Jól hallatszottak a csecsemő cuppantásai.

A napok hetekké tágultak, a hetek hónapokká nőttek, tizenkét hónap már kitett egy
esztendő. Menuchim még mindig az anyja tejét itta, az anyja gyér, vizes tejét. Deborah
nem tudta őt elválasztani. Élete tizenharmadik havában Menuchim elkezdett fintorokat
vágni, állatként nyögdecselni, kapkodva lélegezni és valamely soha nem hallott módon
lihegni, zihálni. Hatalmas koponyája súlyos tökként csüngött vékony nyakán. Széles hom-
lokát legyezőt formáló barázdák szeldesték keresztül-kasul, olyan volt, mint az összegyűrt
pergamen. A két lába görbe és élettelen, akár a hordódongák. Vézna karocskái rángtak és
vonaglottak. Hebegő szája neveltséges hangokat formált. Ha rohamot kapott, kivették őt

a bölcsőjéből és annak rendje-módja szerint megrázták, míg az arca elkékült és csaknem elakadt a lélegzete. Akkor lassan magához tért. Gyöngécské mellére leforrázott tealevelet raktak (több zacskóval is), vékony nyaka köré lapulevelet, lókörmfürt tekertek.

– Semmi baj – szólta az apja –, a gyors növés az oka!

– A fiúgyerek mindig az anyja fivéire üt. Az én öcsémnek öt évig volt ugyanez a baja! – mondta az anyja.

– Kinövi a gyerek az ilyesmit! – mondták a többiek. Míg csak egy szép napon ki nem ütött a városban a himlő, a hatóságok elő nem írták a kötelező oltást és a zsidók házaiban is be nem hatoltak az orvosok. Mendel Singer azonban, aki igaz ember volt, Istennek semmilyen büntetése elől meg nem futott. Így aztán az oltásnak is bizodalmas szívvel nézett elébe.

Egy verőfényes, forró délelőttön ért el a bizottság Mendel utcájába. A zsidók házai sorában utolsónak állott Mendel háza. Oldalán egy nagy könyvet hurcoló rendőrrel, lobogó szőke bajusszal a leburnult arcában, aranykeretű csiptetővel a kiveresedett orrán, nyikorgós, sárga bőrlábszárvédőbe bujtatott lábai öles lépteivel, kabátját, a meleg véget, kék rubaskája fölött panyókára vetve úgy, hogy a kabátujjai még két külön karnak tűntek, melyek ugyancsak készek döfködő oltásokat osztogatni: így érkezett meg Szołtyszjuk doktor a zsidók utcájába. Asszonyok fülhasogató jajveszékése és az elbujni már nem tudó gyerekek kétségbeesett üvöltése fogadta. Pincék mélyeiről, padlások magasából, kis kamrácskákból és nagy szalmakosarakból ráncigálta ki a rendőr az asszonyokat, a gyerekeket. Égetett a napfély, izzadt a doktor. Százhetvenhat zsidót kellett beoltania, eggyel sem kevesebbet. Titokban hálát adott magában Istennek mindenkiért, aki elmenekült és előkeríthetetlennek bizonyult. Amikor a kékre meszelt, kicsiny házak során a negyedikhez is elért, kézmozdulatával értésére adta a rendőrnek, nem kell már annyira buzgón kutatnia. Ahogy haladt előbbre, úgy dagadozott körülötte az üvöltözés. Először a lábai előtt csapdosott, aztán már mögötte is. Az oltástól rettegők jajgatása elvegyült a már beoltottak átkaival. Keserves sóhajjal rogyott le a doktor Mendel szobájában a padra, holtfáradtan, teljesen összezavart fejjel és egy pohár vizet kért. Pillantása Menuchimra tévedt, fölcmelte a kis csúfságot:

– Ebből meg epileptikus lesz – mondta, s szavai félelemmel töltötték el az apa szívét.

– De hisz minden gyerek szokott görcsöt kapni – vetette ellen az anya.

– Márpedig ez nem olyan görcs – jelentette ki a doktor. – De talán meg tudnám gyógyítani. Életet látok a szemében.

Nyomban kórházba akarta vinni a gyereket. Deborah-t már meg is győzte:

– Ingyen meggyógyítják – vélekedett.

Mendel azonban ekként felelt néki:

– Hallgass, Deborah! Ha Isten nem akarja meggyógyítani, egyetlen doktor meg nem gyógyíthatja. Orosz gyerekek közt nevelkedjen? Ne hallja a megszentelt szót? Tejet meg húst egyen elkülönítetlenül? Vajban sült csirkét, amit a kórházakban adnak? Szegények vagyunk, de Menuchim lelkét nem bocsátom áruba, pusztán mert esetleg ingyen gyógyítják őt. Idegenek kórházában senki sem tud meggyógyulni.

S bár vézna fehér karját hősként nyújtotta Mendel, hogy beoltsák, Menuchimot nem adta. Elhatározta, kikönyörgi Isten segítségét legkisebbik gyermekének, s ezért a hét két napján, hétfőn meg csütörtökön böjtölni fog. Deborah pedig megfogadta, hogy elzarándokol a temetőbe, és az ősök poraihoz fohászzkodva kérleli majd közbenjárásukat a Mindenhatónál. Menuchim pedig nem epileptikus, hanem egészséges lesz.

Hanem azért az oltás napja óta Mendel Singer házára, mint iszonyú rém, rátelepedett a félelem, s akár a lankadatlan, forró, senyvesztő szél, a szíveket a gond perzselte. Sóhajtozhatott Deborah, az ura nem utasította rendre. Ha imádkozott, az asszony a szokottnál

hosszabban temette két tenyerébe az arcát, akárha saját, külön éjszakákat teremtené magának, hogy bennük a félelmét elássa, és külön sötétségeket, hogy azokban egyúttal a kegyelmet is megjelje. Mert hitte, miként írva áll, hogy Isten fénye a sötétségben ragyog fel, s hogy az Ő jósága világosra változtatja a feketét. De Menuchim rohamai nem maradtak abba. A nagyobbak nőttek, növekedtek, egészségük zajongása bőszt lármaként ingerelte az anyjuk fülét, akár az ellenség zsvajja. Úgy érezte, mintha az egészséges gyerekek a betegből szívják erejüket, és Deborah gyűlölte ordibálásukat, pirospozsgás arcukat, egyenes végtagjaikat. Elzarándokolt a temetőbe, szakadó esőben, tűző napsütésben. Odaverdoste fejét a mohával lepelt homokkövekhez, amelyek apái, anyái csontjait fedték. Így könyörgött a holtakhoz, s hallani vélte néma vigaszukat. Reszketett a reménytől, miközben hazafelé tartott, hogy otthon gyógyultan látja viszont a fiát. Elhanyagolta tűzhelyét, a leves kifutott, az agyagfazekak megrepedtek, a serpenyőket kiverte a rozsda, kemény csörrenéssel törtek egyre-másra a zöldes fényű poharak, koromtól homálylott a petróleumlámpa, a kanóc elszenesedett csonkká sorvadt, a szaladó hetek meg a csoszogó cipőtalpak szennyréteggel vonták be a padlót, a zsír a lábasokban olvadtan avasodott, a gyerekek ingeiről hervadt, őszi levelekként potyogtak a gombok.

A sátoros ünnep előtti héten (a nyárból esőzés lett, az eső már-már havazásra fordult) Deborah egyszerre csak kapta a kosarat, gypjútakarókba bugyolálta kisfiát, az egészet felrakta Zameskin fuvaros fogatára és elindult Kluczyskba, ott élt a rabbi. A szalmára vetett ülődeszka lazán csuszkált Deborah alatt, ahogy zötyögött a szekér. Csak az aszszonytest súlya szorította a szalmára a deszkát, élt az anyag, elevenen fickándozni akart. Ezüstszürke sár lepte a kanyargós országutat, tengelyig süppedt benne a kocsi, szárig a gyalogjárók hosszú csizmái. Az eső elfüggönyözte a földeket, szétszórta a magányos kunyhókból felszálló füstöket, kifogyhatatlan, aprólékos türelemmel minden szilárdat, amire ráakadt, szétmorzsolta, felőrölte, a mészköveket, amelyek itt-ott fehér fogakként meredtek ki a fekete földből, a szélűrészelt farönköket az út mentén, a fűrészmalmok bejárata előtt illatozó deszkarakásokat, de még Deborah kendőjét is, amely a fejét borította, s a gypjútakarókat, melyek alatt Menuchim kuporgott. Egyetlen esőcseppnek sem volt szabad érnie őt. Deborah úgy számolt, hogy még négyórás út áll előttük: ha el nem áll az eső, meg kell majd szállnia a vengédfogadóban, megszárogatni a takarókat, lehörpintenie egy csésze teát, hozzá elrágcsálnia az elázott mákospereceket. Mindez öt kopekbe is belekerülhet, öt kopekjában, amit az embernek mégiscsak meg kell fontolnia, mielőtt könnyelműen kidobná. Ám Isten belátó volt, elállt az eső. A rohanó felhőfoszlányok közül alig egy órára kibújt még a sápadozó nap; aztán végképpen lehanyatlott, a felhőknél is sötétebb alkonyatba.

Fekete éjszaka borult már Kluczyskra, amikor Deborah megérkezett. Tanácsra sóvár emberek tömege várta már itt, hogy a rabbi színe elé kerülhessen. Kluczysk párezer apóka, szalma- meg zindelytetős házból állott, kilométer tágasságú vásártérből, mely épületekkel közrefogott, kiszáradt tómederhez hasonlított. Mint megfeneklett hajóroncsok, olyanok voltak a benne veszteglő szekerek; értelmetlen, kicsiny tárgyak, melyek elenyésztek a kör fonmájú, tág térségben. Föl-fölnyerítettek közöttük a kifogott lovak, fáradt patáik tompa csattanással kapáltak a ragacsos sárban. Magányos kószálók bolyongtak imbolygó, sárga lámpavilágnál a lekerekített éjszakában, egy-egy kint felejtett takarót keresgéltek, csörömpölő edényekben valami ételmet vittek el. A körös körül álló ezernyi kis házban szálltak meg a jövevények. A házigazdáik ágyai mellé állított priccseken, lócákon aludtak, mind-mind, a sok beteg és nyomorult, sorvadásosak, púposak, bénák, őrltek, gyöngelméjűek, szívbajosok, cukorbeteg, emberek, kiknek testét a rák emészette, akiknek szemét a trachoma marta, meddő asszonyok, torzszülött gyermeket szült anyák, férfiak, akiket börtön vagy katonai szolgálat fenyegetett, katonaszökevények,

akik sikeres menekülésükért rimáncodtak, emberek, akikről lemondtak az orvosok, akiket kivetett az emberiség, akiket a földi igazságszolgáltatás meghurcolt, meggyötörtek, ábrándozók, éhezők és dűskálók, szélhámusok és tisztességesek . . . Deborah a férje kluczyski rokonainál éjszakázott. Nem aludt semmit sem. Egész éjjel Menuchim kosara mellett kuporgott, melyet a sarokba, a tűzhely közelébe állítottak; sötét volt a szoba, sötét Deborah szíve. Nem merészelte már Istent szólítani, úgy tűnt neki, túl nagy Ő, túlságosan magasan, túlságosan messze honol, elérhetetlen egek mögött elérhetetlenül, milliányi imádságból kellene lajtorját állítania, hogy Istennek akár csak a ruhaszegélyét is elérje. Holtakat szólított pártfogóknak, a szüleit, Menuchim nagyapját, akitől nevét nyerte a gyermek, azután a zsidók ősatyjait, Ábrahámot, Izsákot meg Jákobot, Mózes poraihoz fohászzkodott, s legvégül az ősanákhoz. Senkit ki nem hagyott fohászaiból, akitől bármi közbenjárást remélhetett. Száz síron, a Paradicsom száz kapuján kopogtatott. Attól való félelmében, hogy a sok kérelmező miatt nem juthat a rabbi színe elé, mindenekelőtt azért a szerencséért könyörgött, hogy sorra kerülhessen, mintha kisfiának felépülése azután már csak gyerekjárték lenne. Végre a fekete ablaktáblák rései közt meglátta a pirkadat első fénycsíkjait. Sietve fölkelt, meggyújtotta a tűzhelyen heverő száraz fenyőforgácsot. Fazekat keresgélt és talált is egyet, az asztalról elhozta a szamovárt, a lángoló faforgácsot a fazékba dobálta, szemet szórt rá, az edényt a két fülénél megragadta s belefújta, úgyhogy szikrák csaptak ki belőle és sisteregtek, sziporkáztak az arca körül. Akár valami titokzatos szertartás ritmusait végezte volna. Csakhamar gőzölgött a víz, csakhamar forrt a tea, fölkelt a család, a barna agyagedényekhez mindnyájan odaültek és horpoltak. Ekkor Deborah kivette fiát a kosárból. A kisfiú nyöszörgött. Deborah gyors, záporozó csókokat nyomott rá, őrzőgyöngédséggel csókolgatta, szürke arcán, csenevész karocskáján, görbe lábán, felfuvódott hasán csattogtak nedves ajkai, olyan volt ez, mint hogyha szerető anyai szájával verné a gyermekét. Azután bepólyálta, a pólya köré zsineget tekert, a zsineget meg a nyakába kötötte, így vitte a fiát, hogy szabadon maradjon a keze. Mert helyet akart csinálni magának a rabbi ajtaja előtti tülekedésben.

Sikoltva rontott a tömegbe, öklei irgalmatlanul teremtették odébb a gyöngébbeket, senki fel nem bírta tartóztatni. Akiket ellökött, akik haragvónkapták felé a fejüket, hogy visszaparancsolják, azokat elnémította a Deborah arcán égő fájdalom tátott, piros szája, melyből mintha tüzes lehelet áradt volna, a szeméből gördülő könnycseppek kristályragyogása, lángvörösen izzó arca, megfeszült, kék erekttől duzzadó nyaka, ahol a sikoly összegyűlt, mielőtt kiszakadt belőle. Lobogó fákllyaként hatolt a tömegben előre. Egyetlen átható sikollyal, melynek nyomán süket csönd támadt, mintha egy kihalt világ rémületes csöndje állt volna be, roskadt le Deborah a végre elért ajtó előtt, kinyújtott jobbujában a kilincset szorongatva. Baljával a barna faajtón dörömbölt. Menuchimot a földön taszigálta maga előtt.

Valaki kinyitotta az ajtót. A rabbi az ablaknál állott, háttal Deborahnak, keskeny, fekete csík volt a háta. Hirtelen megfordult. Deborah ott maradt a küszöbnél, két karján tartott gyermekét a rabbi felé nyújtotta, mintha áldozatul kínálná. Valami, úgy látta Deborah, felfénylött a rabbi halvány arcán, melynek színe nem látszott elütni fehér szakállától. Deborah eltökélte, alaposan a szeméibe néz majd a szent férfiúnak, hogy meggyőződjön róla, valóban a mérhetetlen jószág lakozik-e bennük. Ám most, amikor itt állt, tekintetét a könnyek tava függönyözte, és a férfiút csupán a víz meg a só fehér hullámfátyola mögül látta. A rabbi most fölemelte a kezét, Deborah két vékony ujjat vélt kivenni, az áldás instrumentumait. De a hangját a rabbinak már egészen közelről hallotta, jóllehet suttogott csak:

– Mendel fia, Menuchim egészséges lesz. Hozzá fogható nem sok akad majd Izráel fiai közt. A fájdalom bölcsésé érleli, a rútság jószágossá, a keserűség szelíddé, a betegség erőssé.

Szemei messzire tekintenek majd és mélyre látnak, fülében a hangok tiszta visszhangra találnak. Szája hallgatni fog, de ha ajkait kinyitja, a jóság szószólója lesz. Menj haza és ne félj.

– De mikor, mikor, mikor lesz egészséges? – suttogta Deborah.

– Hosszú évek múlva – felelte a rabbi –, de most ne kérdezősködj tovább, mert nincs időm és ennél többet nem tudok. Ne hagyd el fiadat, akkor sem, ha súlyos terheddé válik; ne engedd el magad mellől és ne add őt máshová, hiszen belőled sarjadt ő is, akár az egészséges gyermekek. És most menj!

Odakint utat nyitottak Deborahnak az emberek. Sápadt volt az arca, a szeme száraz, félig nyílt ajkai mintha csupa reménységet lélegeznének be. Kegyelemmel telt szívvel tért meg otthonába.

Kertész Imre fordítása